

Rahvusvaheline majandusintegratsioon

Tänapäeval kuulub enamus maailma riikidest erinevatesse regionaalsetesse ühendustesse. Regionaalsed ühendused on muutunud järjest suuremaks ning omavad maailma majanduses järjest olulisemat rolli. Üks selline regionaalse majandusühenduse näide ongi Euroopa Liit.

Põhjus, miks tekib rahvusvaheline majandusintegratsioon ning riigid integreeruvad regionaalseteks majandusühendusteks seisneb vaba kaubandusega kaasnevas majanduslikus kasus. Kaubanduspiirangutest loobumine alandab kaupade vahetamisega seotud tehingukulusid ning selle läbi ka kaupade hinnataset tarbijate jaoks. Suurenenud konkurentsi tulemusena tekib samuti surve hindade alandamiseks, mis omakorda sunnib ettevõtteid otsima uusi lahendusi ning soodustab seeläbi innovatsiooni. Suur siseturg võimaldab ettevõtetel kasu saada läbi mastaabiefekti kasutamise tootmises ning olla konkurentsivõimelisem. Kapitali ja tööjõu vaba liikumine võimaldab lõpptulemusena ühtlustada tootmistegurite hinnad erinevate piirkondade vahel ning viia majandusliku konvergenstini.

Rahvusvahelise majandusintegratsiooni vormid

Rahvusvaheline majandusintegratsioon on dünaamiline protsess, mis läbib oma arengus mitmed vormid.

Tavaliselt saab majandusintegratsioon alguse enamsoodustus tollikokkulepete sõlmimisega vähemalt kahe riigi vahel. Kokkuleppe sõlminud riikide vahel kehtivad madalamad tariifid vastastikusel kaubavahetusel võrreldes tariifidega, mis on kehtestatud kaupade vahetusele kolmandate riikidega.

Edasi võib eristada erinevaid majandusliku integratsiooni tasemeid, mis erinevad üksteisest eelkõige integratsiooniprotsesside ulatuse poolest.

- Vabakaubanduspiirkond on riikide vaheline kokkulepe, mille kohaselt kaotatakse vastastikusel kaubavahetusel rahalised ja koguselised kaubandustõkked ehk loobutakse tollitariifidest ja kvootidest leppe sõlminud riikide vahel. Samas säilitab iga vabakaubanduspiirkonna riik oma tollitariifid ja muud regulatsioonid kolmandate riikide suhtes.

- Tolliliidu puhul toimub lisaks kaubandustõkete kaotamisele ka väliskaubanduspoliitika harmoneerimine ja ühtsete kaubanduspiirangute (tariifid, kvoodid) kehtestamine kolmandatele riikidele. Rahvusvahelistel läbirääkimistel kaubavahetust ja tariife puudutavates küsimustes osalevad tolliliidu liikmed ühe isikuna.
- Ühisturg toob lisaks eelnevale kaasa liikmesriikide vahelise tootmistegurite vaba liikumise ehk kapitali ja tööjõu vaba liikumise.
- Majandusliit riikide vahel eeldab lisaks ühisturule ka fiskaalpoliitika harmoneerimist. Fiskaalpoliitika harmoneerimise puhul tuleb rõhutada eelkõige just maksumäärade harmoneerimist.
- Rahaliit tähendab riikide grupi poolt ühise raha sisseseadmist. Rahaliidu loomine tähendab ühtlasi ka vajadust formeerida tsentraalne rahapoliitika institutsioon, mis määrab rahapoliitika kogu rahaliiduga ühinenud riikide grupile.
- Täielik majanduslik liit ehk poliitiline liit eeldab liitu ühtse majanduspoliitikaga ja rahvusvahelistel läbirääkimistel kõikides majandusküsimustes ühe isikuna esinemist. Sisuliselt tähendabki see ühtlasi ka poliitilist liitu.

Tabel 1 Majandusintegratsiooni vormid

	Vabakaubanduspiirkond	Tolliliit	Ühisturg	Majandusliit	Rahaliit	Poliitiline liit
Tolliliste ja koguseliste kaubanduspiirangute puudumine	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Ühtne väliskaubanduspoliitika		jah	jah	jah	jah	jah
Tootmistegurite piiranguteta liikumine			jah	jah	jah	jah
Maksumäärade harmoneerimine				jah	jah	jah
Ühisraha					jah	jah
Ühtne majanduspoliitika						jah

Tänane Euroopa Liit on oma ligi kuuekümnepäevase ajaloo jooksul läbinud erinevad majandusintegratsiooni vormid ja jõudnud peale Maastrichti lepingu jõustumist 1993.aastal ühisturu käivitumiseni. Osaliselt on jõutud kaudsete maksude harmoneerimiseni ning seitsmeteistkümnepäevase liikmesriigi poolt ka ühisraha kasutuselevõtule.

Kaupade vaba liikumine

Kaupade vaba liikumise efektiivsuse põhjendus tuleneb klassikalistest absoluutse ja suhtelise eelise teooriatest. Kui kaubavahetus riikide vahel toimub vabalt, siis riigid spetsialiseeruvad tootmistingimuste alusel oma absoluutse või suhtelise eelisega kaupade tootmisele ning iga riik hakkab tootma just neid kaupu, milliseid ta toodab efektiivsemalt. Tootmisressursid paigutatakse ümber nendesse tootmisharudesse, millel on eelisseisund võrreldes teiste riikide vastava tootmisharuga. See võimaldab rohkem kaupu eksportida ning ekspordist saadud täiendavate vahendite eest saab rohkem importida kaupu, mida riigis ei toodeta. Kui riigid spetsialiseeruvad oma suhtelise eelisega kaupade tootmisele, võib maailmas toodang suurenda ilma, et selleks peaks lisanduma uusi tootmistegureid ehk tööjõudu ja kapitali.

Põhjendus, miks riigid on huvitatud spetsialiseerumisest tuleneb suhtelise eelise teooria edasiarendusest ehk Heckscher-Ohlini teooriast. Teooria kohaselt ekspordib riik kaupu, mille tootmisel kasutatakse antud riigis külluslikult leiduvaid ja seega odavamaid tootmistegureid ja impordib kaupu, mille tootmine nõuab suhteliselt napima ja seetõttu kalli tootmisteguri intensiivset kasutamist. Lihtsamalt öeldes, riik kus on palju odavat tööjõudu, ekspordib töömahukaid kaupu ja impordib kapitalimahukaid kaupu ja vastupidi riik, riik kus on tehnoloogia areng kõrgem ja füüsiline kapital võrreldes tööjõuga suhteliselt odavam, ekspordib kapitalimahukaid kaupu ning impordib tööjõumahukaid kaupu.

Suhteline eelis tuleneb tööjõu ja kapitali erinevatest hindadest erinevates riikides. Heckscher - Ohlini teooria kohaselt viib rahvusvaheline kaubandus lõpptulemusena tootmistegurite hindade ühtlustamisele erinevates riikides ehk toimub konvergens: riigis külluslikult leiduvate ehk odavamate tootmistegurite hinnad tõusevad ja riigis olevate nappide tootmistegurite hinnad langevad.

Heckscher - Ohlini teooria ei selgita, miks arenenud riigid, kus tootmistegurite hinnad on juba ühtlustunud, siiski jätkavad omavahel kaupade vahetamist ning vahetavad ka samalaadseid kaupu. Sellele andis seletuse P. Krugman, kes põhjendas kaubavahetust jõukate riikide vahel mastaabisäästu olemasoluga - masstoodang vähendab ühe ühiku toote omahinda. Krugman sidus mastaabisäästu teooria uue ideega, nimelt väitis ta, et tarbijad hindavad toodete mitmekesisust ehk brändi. Brändi omanik on teatud liiki monopol - isegi siis kui ta peab konkureerima teiste brändidega - ning suures koguses kaupu tootes tekib brändi omanikul mastaabisääst. Seega on

kaupu kasulik vahetada mitte ainult erinevate hindadega tootmisteguritega riikidel, vaid see on kasulik ka riikide vahel, kus tootmistegurite, tööjõu ja füüsilise kapitali hinnatasemed on sarnased. Ühel riigil on kasulik omada ühte brändi ja vahetada kaupu teise riigiga, kes omab teist brändi.

Vaba kaupade vahetus suurendab riikide heaolu, kuid sellega võivad lühiajaliselt kaasneda ka kulud. Nendes majandusharudes, kus suhteline eelis puudub, toob kaubavahetus kaasa tootmise vähenemise ning osa sotsiaalseid gruppe satub halvemasse olukorda võrreldes olukorraga kus kaubavahetust piirati. See asjaolu on ka põhjuseks, miks leidub neid, kes avaldavad survet kaubavahetust piiravate meetmete kasutamiseks.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kaupade vaba liikumise tulemuseks on olukord kus Euroopa ühisturg sarnaneb ühe riigi siseturule, kus riikide vahel lepitakse kokku ühistes normides ning partnerriikide vahel puuduvad piirangud kaupade liikumiseks. Kaupade vaba liikumine soodustab vaba konkurentsi, üldjuhul alandab kaupade hinda ja soodustab innovatsiooni.

Teenuste vaba liikumine

Teenuste vaba liikumise majanduslik põhjendus on sarnane kaupade vaba liikumise teema all käsitletuga, selle erisusega, et teenuste sektoris on üldjuhul tegemist tööjõumahukate tegevusaladega ning see omakorda soodustab tööjõu liikumist.

Tänapäeva majanduses on teenuste osakaal käibelt oluliselt suurem kui kaupade osakaal. Ka Euroopa Liidu ühisturul moodustab teenuste maht ligikaudu 70 protsenti käibest ning uued töökohad luuakse ligikaudu 90 protsenti ulatuses just teenuste sektorisse.

EÜ asutamislepingu järgi on teenus tasu eest osutatav tööstuslik, kaubanduslik, käsitööstuslik või vabakutselise tegevuse teenus ning teenuste vaba liikumine ei kata transporditeenuseid ja finantsteenuseid.

Teenuse piiriüleseks osutamiseks on 5 võimalust:

- Teenuse osutaja asutab uue ettevõtte tarbija asukohariigis
- Teenuse osutaja läheb ajutiselt tarbija asukohariiki
- Teenuse kasutaja läheb teenuse osutaja asukohariiki
- Teenuse osutaja ja kasutaja on oma riigis ning teenust osutatakse sidevahendite abil
- Nii teenuse osutaja kui tarbija lähevad kolmandasse riiki

Teenuste vaba liikumine tagab olukorra, kus ühisturu liikmesriikide ettevõtjatel on õigus pakkuda oma teenuseid kõikides liikmesriikides ning samuti on ühisturu liikmesriikide ettevõtjatel on õigus asutada oma ettevõtte ükskõik millises liikmesriigis. Teenuste vaba liikumine võimaldab efektiivsemalt kasutada tööjõudu ning suurendab tarbijate valikuvõimalusi.

Tööjõu vaba liikumine

Tööjõu vaba liikumine tähendab tootmisteguri “töö” vaba liikumist liikmesriikide vahel. Tavaliselt toimub tööjõu liikumine riikidest kus on suhteliselt palju odavamalt tööjõudu riikidesse, kus on vajadus tööjõu järele ning kus palgatase on kõrgem. Tööjõu vaba liikumise tulemusena ühtlustuvad isikute sissetulekud ja ühtlasi elatustasemed erinevates riikides. Palgatasemete ühtlustumine on kiirem nendes majandusharudes, kus tööjõud on suhteliselt mobiilne ning sissetulekute erinevused liikmesriikide vahel säilivad nendes majandusharudes, kus tööjõud on suhteliselt väikese mobiilsusega.

Lühiajaliselt võib tööjõu vaba liikumine tööjõu sihtriikide ettevõtetele kaasa tuua täiendavaid kulusid: tööjõu muutumine suhteliselt napiks ressursiks võib tekitada tööjõu puudujääki mõnedes majandusharudes, mis omakorda toob ettevõtete jaoks kaasa tööjõukulude suurenemise. Pikemas perspektiivis on see positiivne tegur, mis tõstab majanduse efektiivsust sundides ettevõtteid läbi viima struktuurimuudatusi ja suurendama tootlikkust.

Tööjõu vaba liikumise tulemusena on kõikide liikmesriikide kodanikud on ühtlasi ka ühisturu kodanikud ning võivad asuda elama või töötama ükskõik missugusesse liikmesriiki. See omakorda soodustab vaba konkurentsi ja majandusliku konvergentsi liikmesriikide vahel.

Kapitali vaba liikumine

Kapitali vaba liikumine võimaldab piiranguteta investeerimise ja laenamise liikmesriikide vahel, mis omakorda toob kaasa võimaluse kapitali efektiivsemalt kasutada ning heaolu suurendada. Jõukamates riikides, kus kapitali on suhteliselt palju, kaasneb investeerimisel ainult kodumaale kapitali tulukuse vähenemine kuna investeerimisprojekte on suhteliselt vähem. Riigis, kus kapitali on suhteliselt vähe, on investeringutelt võimalik teenida suuremat tulu. Kapitali vaba liikumise tulemusena hakkab vaba kapital väiksema tulukusega jõukamast riigist liikuma riiki, kus kapitali tulukus on suurem. See protsess toimub niikaua, kuni kapitali tulukused mõlemas riigis võrdsustuvad.

Kapitali kasutamise järgi jagatakse investeringud otse- ja portfelliinvesteringuteks. Portfelliinvesteringud on üldjuhul investeringud välismaistesse väärtpaberitesse ilma ettevõtte kontrollimise huvita. Otseinvesteringud on sellised investeringud, kus investeringuga kaasneb ka pikaajalise investori majandushuvi ja teatud kontroll ettevõtte tegevuse üle. Otseinvesteringute tegemisel ja tootmise viimisel sihtturule asendatakse kaupade liikumine sisuliselt kapitali liikumisega.

Välisinvesteringute sissevoolul on mitmeid positiivseid mõjusid kapitali sihtriigile. Uued investeringud võimaldavad luua uusi töökohti ja lahendada töökohtade puudumise probleemi. Täiendavalt lisanduvad investeringud soodustavad majanduskasvu ja heaolu suurenemist sihtriigis. Samuti saab positiivse tegurina esile tuua tootmise ülekandumisega kaasnevate uute tehnoloogiate ning juhtimis-, tootmis- ja turundusoskuste lisandumist kapitali sihtriigis.

Lõpptulemusena võivad mõlemad riigid: sihtriigis toodetakse rohkem toodangut ning doonorriigis saadakse kapitalilt suuremat tulu. Lühiajaliselt kaotavad sihtriigi kapitalu omanikud, sest täiendav kapitali sissevool vähendab nende sissetulekut kapitalilt.

Kapitali vaba liikumise tulemusena puuduvad piirangud ja kitsendused ja partnerriigi investoritele ja laenajatele ning investeerimine toimub ühtsetel alustel kõikide liikmesriikide kodanikele. Kapitali vaba liikumine võimaldab efektiivsemalt kasutada kapitali ning soodustada majandusarengut investeerimisvõimaluste suurendamise kaudu.

Kokkuvõte

Rahvusvaheline majandusintegratsioon on positiivse efektiga, eelkõige kindlasti keskmise suurusega ja väikestele riikidele.

Integratsiooni positiivne efekt on nähtav alles pikas perspektiivis.

Lühiajaliselt võivad integreerumisprotsessiga kaasneda kulud, mis aga pikaajalises perspektiivis kompenseeritakse integreerumisest saadava kasuga.

Arutelüküsimused

1. Iseloomusta erinevaid majandusintegratsiooni vorme ja too välja erinevused erinevate vormide vahel.
2. Püüa hinnata, missugusel majandusintegratsiooni tasemel asub käesoleval ajal Euroopa Liit. Leia materjali, mis seda väidet toetab.
3. Selgita, miks on kaupade vaba liikumine riikide vahel kasulik
4. Selgita, miks on tööjõu vaba liikumine majandusele positiivne tegur.
5. Too välja kapitali vaba liikumisega kaasnevad positiivsed ja negatiivsed mõjud.